

Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunta 10.03.2021 § 55

§ 55

Valtuustoaloite kouluille yhtenäisestä toimintamallista kiusaamisen/väkivallan ehkäisyyn, tilanteiden hoitoon ja viranomaisyhteistyöhön

Valmistelijat / lisätiedot:
Pippuri Terhi
Enbacka Heidi
Saloranta-Eriksson Outi
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Päätösehdotus

Sivistystoimen johtaja Rinta-aho Harri

Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunta antaa valtuutettu Mia Laihon ja Kari Tolvasen sekä 18 muun valtuutetun valtuustoaloitteeseen koulujen yhtenäisestä toimintamallista kiusaamisen/väkivallan ehkäisyyn, tilanteiden hoitoon ja viranomaisyhteistyöhön selostusosan mukaisen lausunnon.

Käsittely

Päätös

Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunta

Esittelijän ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Selostus

Valtuutetut Mia Laiho ja Kari Tolvanen sekä 18 muuta valtuutettua ovat 16.11.2020 jättäneet aloitteen, jossa ehdottavat:

- että luodaan yhteinen laajennettu toimintamalli koulukiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn ja käsittelyyn kaikissa Espoon kouluissa
- että laaditaan siihen liittyen yhteinen toimintamalli, milloin asia on senlaatuinen esim. vakavuudeltaan tai hankaluudeltaan, ettei sitä voida ratkaista koulun työyhteisön sisällä, vaan asian käsittelyyn on otettava mukaan sosiaaliviranomaiset/ terveydenhuoltoviranomaiset/ poliisi
- että toimintamallin käyttöä seurataan sekä koulun että Espoon tasolla.

Vastaus on valmisteltu suomenkielisen opetuksen tulosityksikön ja ruotsinkielisten sivistyspalveluiden tulosityksikön yhteistyössä. Valmisteluaikana aloitetta on käsitelty kouluturvallisuustyöryhmässä, jossa on edustajia sivistystoimesta, sosiaali- ja terveystoimesta sekä poliisista.

Nuorisovaltuusto on antanut lausunnon tehtyyn valtuustoaloitteeseen. Aihe on tärkeä ja nuorisovaltuusto kokee, että erityisesti eri tahojen ja toimijoiden välinen yhteistyö on todella tärkeää, kun puhutaan kiusaamisen/väkivallan ehkäisystä. Nuorisovaltuusto näkee, että esitetyn kaltainen yhtenäinen toimintamalli kuulostaa varteenotettavalta. Nuorisovaltuustolla ei ole muutos- tai korjausehdotuksia tekemäänne vastaukseen. Tärkeänä nuorisovaltuusto pitää sitä, että kiusaamisen/väkivallan ehkäisy ei jää vain puheen tasolle vaan, että asioille myös tehdään jotain.

Lausuntoa käsitellään opetus- ja varhaiskasvatustalokunnassa 10.3.2021 ja svenska rum -lautakunnassa 18.3.2021.

Yhteinen kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyn suunnitelma

Opetussuunnitelman mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön. Kouluissa ja oppilaitoksissa on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti oltava opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma, joka laaditaan yhteistyössä opiskeluhuollon toimijoiden, opiskelijoiden sekä huoltajien kanssa. Koulukohtaiseen opiskeluhuoltosuunnitelmaan on kirjattava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Vuonna 2020 valmisteltiin suomenkielistä varhaiskasvatusta, opetusta ja lukiokoulutusta varten yhtenäinen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma "Yhdessä vahvaksi yhteisöksi – Ei kiusaamiselle". Se korvaa aiemmin koulukohtaiset kiusaamisen vastaiset suunnitelmat ja yhdenmukaistaa kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyä suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisen asteen koulutuksessa. Ruotsinkielisissä sivistyspalveluissa on yhtenäinen pohja suunnitelmaksi oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen koulutukselle. Ruotsinkieliset esiopetusyksiköt, koulut ja lukio laativat tämän pohjalta koulukohtaiset suunnitelmansa. Suunnitelman pohjaa päivitetään kevään 2021 aikana yhdensuuntaisesti suomenkielisen suunnitelman kanssa. Suora käännös ei kaikilta osin ole tarkoituksenmukainen mm. erilaisen organisaatorakenteen vuoksi.

Yhdessä vahvaksi yhteisöksi – Ei kiusaamiselle -suunnitelma esiteltiin suomenkielisten koulujen ja lukioiden rehtoreille 3.12.2020, ja sen toimeenpano aloitettiin heti. Suunnitelman tavoitteena on koulu- ja oppilaitosyhteisöjen yhteisöllisyyden vahvistuminen, oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen sekä yhdenmukaiset toimintatavat kiusaamisen ehkäisyssä. Suunnitelman sisältönä on 14 toimenpidettä, joiden mukaisesti:

1. Varhaiskasvatustyksiköllä, koululla ja oppilaitoksella on menetelmä, jonka avulla seurataan oppilaiden ja opiskelijoiden arkea ja jaksamista. Tietoa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen sekä siihen puuttumiseen monin eri keinoin.
2. Varhaiskasvatustyksiköllä, koululla ja oppilaitoksella on käytössä työkalupakki sosiaalisten tilanteiden ja tunteiden tunnistamista sekä uusien taitojen oppimista varten. On helpompaa tehdä jotain, kun on välineet, joilla toimia.

3. Varhaiskasvatustyksiköllä, koululla ja oppilaitoksella on säännöt, jotka auttavat sekä ennaltaehkäisemään kiusaamista että puuttumaan siihen jämäkästi ongelmien jo alettua.
4. Ryhmäyttäminen on varhaiskasvatustyksikössä, koulussa ja oppilaitoksessa arkipäivää ja jatkuvaa läpi lukuvuoden. Jatkuva ryhmäyttäminen vahvistaa ryhmän toimintakykyä, parantaa ilmapiiriä ja lisää turvallisuudentunnetta.
5. Yläkoulun ja toisen asteen koulutuksen aloittavilla oppilailla ja opiskelijoilla on tietoa opiskeluhuollon palveluista. Ryhmätapaamisissa kerrotaan koulussa/oppilaitoksessa tehtävästä yhteisöllisestä työstä (mm. kiusaamisen ehkäiseminen) sekä mahdollisuuksista saada yksilökohtaista apua ja tukea.
6. Perusopetuksessa kaikilla oppilailla ja huoltajilla on tiedossaan ja käytettävissään helppo tapa ilmoittaa huomioista kiusaamiseen liittyen.
7. Varhaiskasvatustyksessä, koulussa ja oppilaitoksessa tunnistetaan eri toimijoiden roolit kiusaamisen ehkäisyssä. Toiminta kuuluu kaikille koulu tai oppilaitosyhteisössä työskenteleville.
8. Koulussa ja oppilaitoksessa on ymmärrystä ja osaamista restoratiiviseen lähestymistapaan. Restoratiivinen lähestymistapa korostaa kohtaamiseen, keskusteluun ja yhteistyöhön perustuvaa myönteistä prosessia, jossa pyritään osapuolten välisen ymmärryksen lisääntymiseen. Se vahvistaa valmiutta haastavien tilanteiden sovitteluun rakentavasti, osallisuutta vahvistaen.
9. Kiusaamisen kohteeksi joutuneella oppilaalla/opiskelijalla on nimettyä turvallinen aikuinen, joka auttaa ja tukee eteenpäin.
10. Koulu ja oppilaitosyhteisössä kaikki otetaan mukaan kiusaamisen ehkäisyyn. Näin vahvistetaan kiusaamista vähentävää.
11. Kiusatuksi tulleella oppilaalla tai opiskelijalla on mahdollisuus jakaa kokemuksiaan ja saada vertaistukea muilta.
12. Oppilas tai opiskelija saa erityisesti nivelvaiheissa ja siirtymätilanteissa tukea ja ohjausta. Siirtyminen kouluasteelta toiselle tai toiseen kouluun ovat aina opintopolun kriittisiä kohtia.
13. Huoltajilla on tiedossaan, miten oman lapsen varhaiskasvatustyksikössä, koulussa tai oppilaitoksessa kiusaamista ehkäistään ja miten siihen puututaan.
14. Varhaiskasvatustyksikössä, koulussa ja oppilaitoksessa on selkeä toimintatapa kiusaamiseen puuttumiseen. Sovittu toimintamalli on oppilaiden, huoltajien sekä kaikkien koulun aikuisten tiedossa.

Valtuustoaloitteessa ehdotetaan yhtenäistä toimintamallia kiusaamisen ehkäisyyn. Yhden toimintamallin sijaan Yhdessä vahvaksi yhteisöksi – Ei kiusaamiselle -suunnitelmaan on koottu useita toimenpiteitä, joilla kiusaamista ja väkivaltaa ehkäistään. Suunnitelmaa voidaan pitää useista toimenpiteistä koostuvana yhteisenä toimintamallina.

Kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat kouluissa ja oppilaitoksissa

Espoossa on 76 suomenkielistä peruskoulua ja 11 ruotsinkielistä peruskoulua, joissa opiskelee yhteensä yli 30 000 lasta ja nuorta. Espoossa on 10 suomenkielistä päivälukiota, ruotsinkielinen lukio sekä aikuislukio. Ammatillista koulutusta järjestää mm. Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia.

Kiusaamiseen on Espoon kouluissa nollatoleranssi. Se tarkoittaa, että pieneenkin asiattomaan käytökseen puututaan, ja oppilaita kannustetaan kertomaan, mikäli heitä kiusataan tai he havaitsevat kiusaamista. Kun yksittäisiin tilanteisiin puututaan ja selvitetään huolellisesti, voidaan ehkäistä tilanteiden pitkittyminen ja muuttuminen yhä vakavammiksi. Kaikissa espoolaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa on käytössä menetelmä, jolla kiusaamiseen puututaan. Tämä vaihtelee kouluittain. Käytössä on muun muassa KiVa Koulu -menetelmä, Verso-vertaissovitteluohjelma tai koulussa on puuttumisen portaat kiusaamiseen puuttumiseen. Olipa käytetty menetelmä mikä tahansa, kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen koulun aikuisen velvollisuus. Toiminnassa painotetaan kiusaamisen ehkäisyä osana koulujen ja oppilaitosten yhteisöllistä opiskeluhuoltoa. Se tarkoittaa koko kouluyhteisön hyvinvointia edistävää toimintakulttuuria.

Kaikissa kouluissa on sovittu, miten ristiriitaitilanteita ratkaistaan, kuka puuttuu, mitä keinoja käytetään, mikä on aikuisten vastuu, miten asiasta kerrotaan huoltajille, mikä on oppilaiden saama tuki ja miten asiaa seurataan. Koulukohtaiset puuttumisen mallit mahdollistavat ko. yksikön toimintaympäristön huomioimisen. Sama puuttumisen malli ei välttämättä ole toimivin pienessä alakoulussa ja isossa yhtenäiskoulussa. Esimerkiksi opiskeluhuollon asiantuntijoiden (terveydenhoitaja, psykologi, kuraattori, lääkäri) koulua kohden käytettävissä oleva työaika vaihtelee koulun koon mukaan. Kouluihin on vuosien varrella rakentunut toimivia koulukohtaisia toimintamalleja, joissa on sovitut vastuuhenkilöt. Koulut ovat voineet systemaattisesti vahvistaa osaamistaan valitsemaansa toimintamalliin liittyen. KiVa Koulu -menetelmän käytölle on lisenssimaksu, jonka menetelmää käyttävät koulut maksavat.

Yhdessä vahvaksi yhteisöksi – Ei kiusaamiselle -suunnitelman mukaisesti varhaiskasvatusyksikössä, koulussa ja oppilaitoksessa on selkeä toimintatapa kiusaamiseen puuttumiseen. Sovittu toimintamalli on oppilaiden, huoltajien sekä kaikkien koulun aikuisten tiedossa. Viestintään on kiinnitettävä erityisesti huomiota, kun kouluissa on erilaisia tapoja kiusaamiseen puuttumiseen. Oppilaan, opiskelijan tai huoltajan näkökulmasta voi olla haasteellista, kun toiseen kouluun siirryttäessä toimintatavat vaihtuvat. Tämä edellyttää, että kiusaamiseen puuttumista pidetään aktiivisesti esillä oppitunneilla, vanhempainilloissa ja esimerkiksi koulujen nettisivuilla. Opetuksen järjestäjän on seurattava ja arvioitava kiusaamisen vastaisen suunnitelman toteutumista koulun opiskeluhuoltosuunnitelman yhtenä osana.

Väkivaltaan puuttumisen toimintatavat kouluissa ja oppilaitoksissa

Kiusaaminen ja väkivalta ovat ilmiöinä erilaisia ja toimintatavat niihin puuttumisessa eivät ole täysin yhteneviä. Osana opiskeluhuoltosuunnitelmaa on ohjeet esiopetukselle, kouluille ja lukioille väkivaltilanteisiin puuttumiseksi. Ohjeet on laadittu poikkihallinnollisessa yhteistyössä, jossa ovat olleet mukana sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen ja työsuojelun lisäksi Jorvin lastenpsykiatria sekä Länsi-Uudenmaan poliisi ja pelastuslaitos. Painopisteenä on väkivaltilanteiden

ennakointi ja ennaltaehkäisy, johon kuuluvat kodin ja koulun yhteistyö, oppilaitoksen riskienhallinta ja henkilöstön turvallisuuskoulutus.

Toimintaa väkivaltatilanteessa ohjaavat perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta, joiden mukaisesti rehtori voi evätä oppilaan osallistumisen opetukseen perusopetuksessa enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi ja lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa enintään kolmen työpäivän ajaksi väkivaltaisen tai uhkaavan käytöksen vuoksi. Koulujen ja lukioiden sisäisessä ohjeessa on yksityiskohtainen toimintatapa turvallisuutta vaarantavassa tilanteessa.

Yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa

Ennaltaehkäisevä toiminta tai muut koulun omat keinot eivät aina ole toimenpiteinä riittäviä kiusaamisen lopettamiseksi tai oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Kouluissa ja oppilaitoksissa toteutetaan ns. opiskeluhuollollista polkua, jossa on kuvattu koulun henkilöstön toimintamahdollisuudet ja missä tilanteissa tarvitaan monialaista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Kiusaaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa on arvioitava lastensuojelullisten toimenpiteiden tarve. Näin tulee toimia esimerkiksi tilanteessa, jossa oppilas jatkaa käyttäytymistä, joka vaarantaa muiden turvallisuuden. Lastensuojelun tarve on selvitettävä, jos lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen sitä edellyttävät. Rehtori, opettaja tai opiskeluhuollon palvelujen asiantuntija voivat aina epäselvissä tilanteissa konsultoida poliisia tai lastensuojelua siten, että oppilas ei ole tunnistettavissa asiayhteydestä ja kysyä heidän näkemystään siihen, tuleeko tilanteessa tehdä ilmoitus poliisille ja/tai lastensuojeluun.

Opetustoimen palveluksessa ja luottamustoimessa olevat ovat velvoitettuja tekemään salassapitosäännösten estämättä ilmoituksen poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu sellainen rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko sekä 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöksessä tarkoitettu ja ilmoitusvelvollisuuden synnyttävä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos on muun muassa pahoinpitely. Myös alle 15-vuotiaan nuoren rikoksen tunnusmerkit täyttävistä teoista tulee ilmoittaa poliisille.

Eriyisesti väkivaltaan puuttumisessa käynnistyy usein monialainen verkostotyö. Tähän kuuluvien tahojen osallisuutta ei voi etukäteen yksityiskohtaisesti määritellä. On tilanne- ja tapauskohtaista, keitä koulun ulkopuolisia tahoja verkostoon kannattaa kutsua. Väkivaltatilanteiden selvittelyssä voivat olla mukana koulun opiskeluhuollon lisäksi esim. Länsi-Uudenmaan poliisin Ankkuri-tiimi, poliisin sosiaalityöntekijä, jalkautuva nuorisotyö, perhesosiaalityö ja lastensuojelu sekä järjestöjä kuten Aseman Lapset ry. tai Non Fighting Generation ry.

Espoon sivistystoimi on aloittamassa tiivistä yhteistyötä Aseman Lapset ry.:n K-0-toiminnan kanssa. Kyseessä on toiminta, jossa kehitetään ja levitetään tehokkaampaa puuttumismallia kiusaamistilanteisiin. K-0:n avulla käsiteltävät kiusaamistapaukset ovat usein moniulotteisia. Niissä täytyy useita rikosnimikkeitä, tekijöiden ja uhrien roolit ovat epäselviä ja konfliktit ulottuvat myös vapaa-ajalle sekä sosiaaliseen mediaan. Tilanteet

ovat monesti kärjistyneet niin että kodin ja koulun välinen yhteistyö on vaikeutunut. Työskentelyssä jalkaudutaan kouluun, koteihin ja verkostoihin. Keskeistä on selvittää tapahtumien kulku ja kaikki osapuolet, joihin tilanne on vaikuttanut. Tilanteen pysäyttämiseksi ja selvittämiseksi huomioidaan yksilöt, ryhmä, koulu yhteisö ja tarvittaessa vielä tätäkin laajempi sosiaalinen piiri.

Yhteenveto ja etenemissuunnitelma

Yhdessä vahvaksi yhteisöksi – Ei kiusaamiselle -suunnitelma yhdenmukaistaa kiusaamisen ja väkivallan vastaista toimintaa suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa. Suunnitelmassa on 14 toimintatapaa, joilla ehkäistään kiusaamista ja väkivaltaa. Henkilöstöä tuetaan koulutuksilla ohjelman toimeenpanossa. Henkilöstölle tarjotaan mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen kiusaamisen ehkäisemiseksi ja väkivaltatilanteisiin puuttumiseksi. Ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä päivitetään kevään 2021 aikana suomenkielisen puolen suunnitelman kanssa samansuuntaiseksi.

Kaikilla kouluilla ja oppilaitoksilla on oltava selkeä toimintatapa kiusaamiseen puuttumiseen. Koulujen ja lukioiden internet-sivujen uudistamisen yhteydessä keväällä 2021 varmistetaan, että kaikkien koulujen ja lukioiden osalta koulun nettisivulta löytyy koulukohtainen toimintamalli. Sen lisäksi kiusaamisen vastainen toiminta edellyttää siihen perehdyttämistä ja säännöllistä tiedottamista henkilöstölle, opiskelijoille ja huoltajille. Parhaillaan on käynnissä pääkaupunkiseudun kuntien yhteinen Samalla puolella -kampanja, jolla lisätään kaikkien toimijoiden tietoisuutta ja yhteistä vastuuta kiusaamisen ja väkivallan vastaisesta työstä.

Yhteistyötä poliisin, lastensuojelun sekä muiden yhteistyötahojen kanssa kehitetään jatkuvasti osana lasten ja nuorten hyvinvointityötä Espoossa. Sivistystoimessa toimii kouluturvallisuustyöryhmä, joka osaltaan koordinoi koulun turvallisuustyötä sekä kiusaamisen ja väkivallan vastaista työtä. Yhteistyötä Aseman Lapset ry.:n kanssa tiivistetään. Järjestö tarjoaa kiusaamiseen puuttuvaa toimintaa, joka ei korvaa koulujen käytössä olevia kiusaamisen vastaisia menetelmiä, vaan tukee ja vahvistaa niitä. Se tuo uutta näkökulmaa konflikteihin, tehostaa yhteistyötä ja vahvistaa muissa yhteyksissä toimivaksi todettuja menetelmiä. Kiusaamiseen ja väkivaltaan liittyy yhä useammin sosiaalinen media. Somessa asiat leviävät nopeasti laajan nuorisojoukon tietoon. Espoon sivistystoimi selvittää mahdollisuutta hyödyntää Someturvaa. Kyseessä on digitaalinen palvelu, joka auttaa lapsia ja nuoria ratkaisemaan somessa ja muualla netissä kohdattuja ongelmatilanteita.

Koulu- tai oppilaitoskohtaisessa opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan opiskeluhoillon kokonaisuus oppilaitoksessa sekä miten opiskeluhoillon eri palvelut on järjestetty ja ovat opiskelijoiden saatavilla. Opiskeluhoitosuunnitelma sisältää turvallisuuden edistämistä, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyä sekä kriisitilanteisiin varautumista koskevia toimintatapoja. Suunnitelmaa tulee seurata ja arvioida. Koulut ja oppilaitokset arvioivat kiusaamisen ja väkivallan vastaista työstä osana opiskeluhoitosuunnitelman arviointia vähintään lukuvuoden päättyessä. Mikäli toimintatavoissa havaitaan kehittämistarpeita, tehdään tarvittavia muutoksia viimeistään seuraavan lukuvuoden alkaessa.

Päätöshistoria